

МАМЛАКАТИМИЗДА АҲОЛИНИ ИЧИМЛИК СУВИ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Бўриев Соатмўмин Донаевич

Андижон давлат педагогика институти Ижтимоий фанлар

кафедраси доценти, тарих фанлари номзоди

<https://orcid.org/0009-0007-6614-4589>

UDK: 94(575.1).

Аннотация: Инсоннинг соғлом ва тўлақонли ҳаёт кечиришида сувнинг ўрнини ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди. Экспертлар таҳлилига кўра, одам танасидаги сув микдори атиги икки фоиз камайса, ақлий имкониятлар 20 фоиз пасайиб кетар экан. Шу фактнинг ўзиёқ кўп нарсани англатади.

Сув инсоннинг бирламчи эҳтиёжи, ҳаётий зарурати. Қолаверса, сувнинг муқобили ҳам йўқ. Устига-устак, инсоният тамаддуни, иқтисодиёт тараққиёти, маиший турмушимиз шароити сувнинг қадри ва аҳамиятини янада оширмоқда. Маълумотларга кўра, бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодиёт тармоқларида бир йилда ўртача 56-57 миллиард куб метр сув ресурсларидан фойдаланилади. Шундан 87 фоизи қишлоқ хўжалигида, 9 фоизи энергетика, саноат ва балиқчилик, бор-йўғи 4 фоизи ичимлик суви ишлаб чиқариши мақсадлари учун сарфланади. Истеъмолчилар сони муттасил ўсиб бормоқда, сув захиралари эса чекланган.

Калит сўзлар: сув объекти, ичимлик суви, сув қувурлари, сув таъминоти, сув иншоотлари, ички тармоқлар, минераллашган сув, металл қувурлар, шағал, арматура ишлари, бетон қоплама, сув ўтказгич, сув тинитгич, мосламалар

КИРИШ (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUSTION). Бугунги кунда сувни асраш мавзуси глобал даражада кўтарилиб, нуфузли халқаро ташкилотлар минбарларида янграмоқда. Олим-у мутахассислар, экологлар, соҳа фаоллари чақириқлар ташламоқда. Мамлакатлар сув тақчиллиги ҳамда мавжуд захираларни тежаш юзасидан тегишли чоралар ишлаб чиқмоқда, махсус дастурлар қабул

қилинмоқда. Ўзбекистон ушбу йўналишда бошқаларга қараганда кўпроқ эътибор қаратиши талаб этилмоқда. Чунки республикаимизда шаклланадиган сув манбаи мамлакат ичкарасида эмас. Бунга мисол сифатида Президентимизнинг 2023 йилнинг 22 сентябр куни аҳолини сифатли ичимлик суви билан таъминлаш масалалари бўйича ўтказилган йиғилишда айтилган фикр-мулоҳазалари, факт ва рақамларни, амалий ҳаракатлар юзасидан берилган топшириқларни келтириш мумкин. Гап шундаки, ўша йиғилишда мамлакатимизда аҳоли саломатлигини яхшилаш ва ҳаёт сифатини оширишга қаратилган кўплаб ижтимоий, ҳудудий дастурлар бажарилаётгани, хусусан, сўнги олти йилда ичимлик суви соҳасига давлат бюджетидан 14 триллион 500 миллиард сўм ёки олдинга даврга нисбатан 6 баробар кўп маблағ ажратилгани, 31 минг километр ичимлик суви ва оқова тармоқлари ўтказилгани, 1200 та сув иншооти қурилиб таъмирлангани туфайли мингта маҳалладаги 6,5 миллион аҳоли хонадонларига илк бор тоза ичимлик суви кириб боргани айтилганди. Лекин ҳали қилинадиган ишлар ҳам кам эмаслиги, 30 та туман ва 1400 та маҳаллада ичимлик суви таъминотини яхшилаш зарурлиги ҳам таъкидланган. Улар учун тоза сув манбасини топиш зарур. Кўп ҳолларда сув беҳуда йўқотиляпти. Истеъмолнинг эса аниқ ҳисоби йўқ. Айрим насослар, соҳа корхоналарига тегишли махсус техникалар эскиргани давлатимиз раҳбари танқидига сабаб бўлганди. Шундан келиб чиқиб, республика “Ўзсувтаъминот” акциядорлик жамияти бошқаруви зиммасига 2023 йил якунигача 12 минг километр тармоқ ҳамда 1300 та сув иншоотини қуриш ва

таъмирлаш орқали 145 та маҳалладаги 1 миллион 100 минг аҳоли илк бор марказлашган ичимлик суvidан баҳраманд бўлишини таъминлаш вазифаси юкланди. Ана шу вазифа маъсулияти йилни самарали яқунлашга замин яратди. Жумладан, 2023 йилда барча дастурлар доирасида бюджетдан ажратилган 5.4 триллион сўмлик маблағлар ҳисобига 2598 объектда 11 минг 207 километр ичимлик ва 593 километр оқова сув тармоқлари ҳамда 1740 та сув иншооти қурилиб, реконструкция қилинди[1].

МУҲОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Бугун жаҳон ҳамжамияти иқлим ўзгаришини инсоният олдида турган жиддий муаммолардан бири, деб тан олмақда. Маълумотларга кўра, ҳар йили 1,4 миллион киши тоза сув етишмаслиги боис турли хасталиклар сабаб ҳаётдан кўз юммоқда. Илм-фан тараққий этаётган XXI асрда сайёрамизда ҳар тўрт кишидан бири, яъни 2 миллиард инсон тоза ичимлик суви таъминотига эга эмас. Дунёда оқова сувларнинг 44 фоизи хавфсиз тарзда тозаланмаслиги 3,6 миллиард инсоннинг хавфсиз санитария шароитига эга бўлиш ҳуқуқидан маҳрум қияпти [2].

Мутахассисларнинг фикрича, айниқса сифатсиз сув кўплаб касалликларни келтириб чиқаради. Демак инсон саломатлиги унинг қанчалик сифатли сув истеъмол қилаётганига, таъминланганлик даражасига боғлиқ. Шунинг учун юртимизда ушбу масалага устувор вазифа сифатида эътибор қаратилиб, янги лойиҳалар ҳаётга татбиқ этилмоқда. Жумладан, 2018 йилнинг 30 ноябрида Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида ичимлик суви таъминоти ва канализация тизимларини ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги қарори қабул қилинган эди. Ушбу қабул қилинган қарор асосида сўнги икки йил мобайнида бу соҳага давлат бюджетидан 3,7 триллион сўм ажратилган. Бундан ташқари 48 та лойиҳага 1,9 миллиард доллар хорижий кредитлар жалб қилинган.

Бироқ кейинги уч йил ичида 3 миллион 600 минг аҳолига сув етказиш режалаштирилиб, маблағ масаласи ҳал қилиб берилган бўлса-да, барча муаммолар ўз ечимини топмаган.[3]

Шуни ҳам эътиборга олиш жоизки, кейинги йилларда глобал экологик ва ижтимоий-иқтисодий муаммолар туфайли обиҳаёт захираларининг камайиб бораётгани жиддий ташвишланарли ҳолатдир. Жумладан минтақамизда ҳам сув танқислиги билан боғлиқ вазият йил сайин мураккаблашмоқда. Мисол учун охириги ўн йилда Ўзбекистонда сув ҳажми 12 фоизга, ўтган йилга нисбатан бу йил 15 фоизга камайган.

Кейинги 15 йил ичида эса мамлакатимиз аҳолиси жон бошига сув таъминоти 3 048 куб метрдан 1 589 куб метрга қисқарган. Жаҳон сув ресурслари институти томонидан эълон қилинган сув стрессидан азият чекаётган давлатлар рейтингига Ўзбекистон 164 та мамлакат орасида 25-ўринни эгаллайди [4].

Бундай шароитда сувни тежаш ва ҳисобини юритиш ҳар доимгидан ҳам долзарб масалага айланди. Ўтган икки йил мобайнида Президент ва ҳукуматнинг шу соҳага доир 11 та қарори қабул қилиниб, бу йўналишда муҳим чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.[5]

Мамлакатимизда ичимлик суви таъминотини яхшилаш бўйича давлатимиз томонидан кенг кўламда ишлар олиб борилиб, ижтимоий дастурларда бу масалага алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Охириги беш йилда мазкур соҳага 10 триллион сўм ёки олдинги йиллардагига нисбатан 5 баравар кўп маблағ ажратилди. Бу даврда 6 миллион 500 минг аҳоли илк бор марказлашган ичимлик суви билан таъминланди. Жумладан ўтган йили юртимизда 474 та сув иншооти қурилиб, 6 минг 300 километрга яқин тармоқлар тортилган. 592 та маҳаллада 2 миллиондан зиёд аҳолининг сув таъминоти яхшиланган. Лекин ҳали бу масалада қийналаётган маҳаллалар кўп. Жумладан, Қашқадарё, Сурхондарё, ва Жиззах вилоятларида

ичимлик суви таъминоти 60 фоиздан кам. Ғузор, Дехқонобод, Косон, Шеробод, Ангор, Ғаллаорол ва Хатирчи туманларида бу кўрсаткич 30 фоизга ҳам етмайди. Шу боис, келгуси беш йилда бу соҳага 40 триллион сўм инвестиция жалб қилиб, ичимлик суви таъминотини 90 фоиз, оқова сув қамровини 35 фоизга етказиш режалаштирилган. Жорий йилда бу мақсадлар учун давлат бюджетдан 2 триллион сўм ажратилади ва 245 миллион доллар жалб этилади.[6]

Республикаимизнинг барча вилоятлари аҳолисини ичимлик суви билан таъминлаш борасида олиб борилаётган кенг кўламли ишлар ҳақида сўз юритганда, юртимизнинг жанубий ҳудуди бўлган Сурхондарё вилояти аҳолисини Тўпаланг сув омбори орқали ичимлик суви билан таъминлаш борасида ҳам талайгина ишлар амалга оширилаётганини таъкидламоқ зарур.

Сурхондарёнинг ўнг ирмоғи бўлган Тўпаланг дарёси Ҳисор тоғларининг денгиз сатҳидан 3800 метр баландлигида жойлашган Ҳазрати Султон қор ва музликларидан бошланади. Унинг узунлиги 124 километр бўлиб, у қор, ёмғир, муз ва ер ости сувларидан тўйинади ва ўз оқими бўйлаб ўнларча ирмоқ, сой ва булоқлар суви ҳисобига кенгайиб боради. Суви эрта баҳордан то ёзгача кўпаяди, кейин аста-секин камая бошлайди. Январ ойида дарё суви оқими сониясига 11,5 куб метрни ташкил этса, июнь ойида, яъни дарё суви тошган даврда 144 куб метрга етади. Дарё номи бежизга Тўпаланг дарё дейилмаган. Баъзилар уни бебош ва саркаш дарё ҳам деб атайдилар. Чунки у баланд тоғлардан бошланиб, тор даралардан катта тезлик ва шиддат билан оқади.

Ўтган асрнинг 80-йиллари ўртасигача айнан баҳор ойларида Тўпаланг суви тошиб, халқ хўжалигига катта зарар етказарди. Дарё суви шаштини пасайтириш, экин майдонлари, йўллар ва кўприкларга зиён етказишининг олдини олиш мақсадида ташкилотлар, корхоналар, хўжаликлар техника ва одамларни

сафарбар қилиб, тўғонлар барпо этишарди. Ниҳоят 1982 йили дарё сувини бир жойда жамлаш мақсадида Тўпаланг сув омбори қурилишига киришилди. Сигими 500 миллион куб метрли сув омборидаги обихаётдан шу пайтгача икки мақсадда, яъни айна ёз ойлари Ҳазарбоғ ва Оққапчиғай каналларига сув очиб, воҳанинг 120 минг гектардан зиёд экинзорларини суғориш ҳамда Зарчоб-1, Зарчоб-2 ГЭСларида энергия ишлаб чиқариш учун фойдаланиб келинади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2021 йилнинг 1-2 июнь кунлари Сурхондарё вилоятига ташрифи чоғида ичимлик сув муаммосини Тўпаланг сув омбори манбалари ҳисобига бартараф этиш бўйича топшириқ берганидан сўнг, бу ҳудудда дастлаб объектнинг техник иқтисодий ҳисоблари, сўнгра лойиҳа қидирув ишлари олиб борилди. Ўзбекистон сув хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Ирригация ва сув муаммолари илмий тадқиқот институти олимлари Тўпаланг сув омборидаги сув ҳолати ва таркибини ўрганиб, унинг фойдали ва минералларга бой эканлиги ҳамда қаттиқлик даражаси 4 фоиздан ошмайди деган хулосага келишдилар.

Агар Тўпаланг сув омборидан олинадиган ичимлик сувини Сурхондарё халқига етказиб бериш ишлари қай даражада амалга оширилгани жараёни тарихига эътиборни қаратадиган бўлсак, унда қуйидаги ишларининг амалга оширилгани гувоҳи бўламиз.

2021 йилнинг августида қурилиши бошланган лойиҳани босқичма-босқич яқунлаш кўзда тутилди. Тўпаланг сув омборидаги сув вилоятнинг Сариосиё, Узун, Денов, Олтинсой, Шўрчи, Қумқўрғон, Жарқўрғон, Термиз, Бандихон, Қизириқ, Ангор туманлари ва Термиз шаҳрига қувурлар орқали етиб боради ҳамда минералларга бой обихаётдан 1,7 миллион аҳоли баҳраманд бўлиши назарга олинган.

Республика “Гидропроект” акционерлик жамияти томонидан тайёрланган лойиҳанинг умумий қиймати

138 миллион АҚШ долларини ташкил этган. Асосий буюртмачи “Ўзсувтаъминот” акциядорлик жамияти бўлиб, бош пудратчи “Tupalang HPD Platinum” МЧЖ эди. Лойиҳа доирасида сув омборидан то Термиз шаҳригача 386,1 километр узунликда металл қувурлар ётқизирилиши, унинг 158,2 километри магистрал, 227,9 километри 12 та туман ва вилоят марказини сув таъминлаш узеллариғача бўлган ички қувурлардан ташкил топиши кўзда тутилган.[7]

Мутахассисларнинг айтишича, туманлар марказидаги узеллардан қишлоқлардаги хонадонларга кичик қувурлар тортиш учун Франциянинг CUEZ компанияси ҳамкорлик таклифи билан чиққан. Лойиҳада белгиланган ишлар тўлиқ якунлангач, қувурлар орқали истеъмолчиларга сониясига 200 метр куб тоза сув етказиб бериши режалаштирилган. Лойиҳа доирасида 10 та туманнинг режалаштирилган манзилида ҳажми 1000, 10.000 ва 20.000 куб метрдан иборат сув йиғиш резервуарлари барпо этилиши, бундан ташқари, Шўрчи ва Қумқўрғон туманлари оралиғида сув босимини сўндириш иншооти қурилиши назарда тутилган.

Бунёдкорлар ҳозиргача жами 55,4 километр, жумладан, 41,3 километр узунликда асосий магистрал ҳамда 14,1 километр ички қувурларни ётқизишди. Хусусан Сариосиё тумани ҳудудида магистрал ва ички қувурлар ётқизиш ниҳоясига етди. Денов тумани ҳудудида бу жараён 90 фоиз бажарилди. Иш сифатиға алоҳида эътибор бериб, тезкорлик билан меҳнат қилаётган бунёдкорлар белгиланган режа бўйича йил охиригача Шўрчи туманигача бўлган жами 88,1 километр масофада, жумладан, 51 километр магистрал қувурларни, 37,1 километр ички қувурларини ётқизишни тугаллашади. Режалаштирилган объектларда иш тўхтамаслиги учун арматура, цемент ва бошқа зарур хом-ашёлар етарли. 120 километр масофаға етадиган, қалинлиги 10 миллиметрли сифатли металл қувурлар келтирилган.

17,4 минг куб метр бетонлаштириш, 1,63 миллион куб метр ер қазилар, 1840 тонна арматура пайвандлаш ишлари амалга оширилди.

Айни пайтда қурувчилар қувур тортиш баробарида замонавий сув тақсимлаш ва сиғими 200 минг куб метр бўлган сув тозалаш иншоотларини барпо этишмоқда. Тўпалангдан келадиган сув, аввало, сув тозалаш иншоотиға қуйилади ва бир неча жараёнда филтрланади, хлорланади, тиндирилади, қум ва чўкиндилардан тозаланганидан сўнг, магистрал қувурларға тақсимланади. Марказий Осиёда энг баланд чўққида жойлашган Тўпаланг сув омборидан сув тепалиқдан тушиб келгани учун табиий босим билан барча ҳудудларға тенг етиб боради. Сув тозалаш ва тақсимлаш иншоотларида бугунгача 10,4 минг куб метр ҳажмда бетонлаштириш ишлари амалга оширилиб, тупроқ ишлари деярли ниҳоясига етказилди ва 910 тонна арматура пайвандланди. Шунингдек, Сариосиё тумани ҳудудида сиғими 1000 куб метр, иккинчисиники 10.000 куб метрли резервуар, Денов туманида сиғими 20.000 куб метр сув сақлаш ҳавзаси қуриш ишлари қизғин бормоқда. Айниқса магистрал сув қувурларини йўл кесишмалари, кўприклар, каналлар, айрим бинолар остидан ўтказиш қийин кечаётганини тилға олиб ўтиш жоиздир. Қурувчилар магистрал йўлларда юк ва йўловчи автомашиналар қатновига ҳалақит бермаслик мақсадида баъзида тунда ишлашға тўғри келмоқда. Улар қувурларни тортишда сифатға алоҳида эътибор қаратиб, харажатларни кўпайтирмасликка ҳаракат қилишмоқда. Йўл кесишмалари, кўприклар, канал ва бошқа суғориш тармоқлари, коммуникация объектлари остидан ўтказилаётган металл қувурлар устидан техника, айниқса, юк машиналари ўтганда қувурларға зиён етилиши табиий ҳол албатта. Шунинг учун қурувчилар йўллар ва кўприклар остидан ўтаётган қувурларнинг чидамлилигини ошириш мақсадида устиға қоплама қувур қийдиришяпти. Уларни металдан ўзлари

ясашмоқда. Агар кувур устига кийдириладиган қоплама бошқа жойда тайёрланиб, вагонда олиб келинса, темир йўл харажати жуда қиммат бўлиб кетади. Шунинг учун металл лист олиб келиниб, цехда қопламали кувур тайёрланмоқда. Бу ишга 25 нафар пайвандловчи уста жалб қилинган.

Лойиҳани амалга оширишда пудратчи ташкилотларнинг 300 та турли русумдаги техника ва механизми сафарбар қилинган. 700 нафар пайвандловчи, бетончи, ҳайдовчи, муҳандис техник ходимнинг ҳар бири иш сифати учун курашишни мақсад қилиб олган. Ҳар бир объектда ишчилар овқатланиши, дам олиши, ювиниши учун шароит муҳайё этилган. Маошдан ташқари мукофотлар билан рағбатлантирилаётган ишчилар йил охиригача белгиланган режага қўшимча яна 20 километр узунликда сув қувурлари ётқизишни ният қилган. Лойиҳа якунлангач, Тўпаланг дарёсининг зилол суви минглаб аҳоли хонадонига кириб боради ҳамда воҳанинг жанубий минтақасида яшовчи одамларнинг тоза ичимлик сувдан баҳраманд бўлишдек азалий орзуси рўёбга чиқади.

Дарҳақиқат, сўнги йилларда юртимизда сув манбаига бўлган қарашларимиз тубдан ўзгарди. Сувни тежаш бўйича тарғибот ташвиқот ишлари баробарида аҳолини тоза ичимлик суви билан таъминлаш мақсадида эътиборга молик ишлар амалга оширилмоқда. Биргина ўтган йилда “Сурхондарё сув таъминоти” МЧЖ томонидан 76 та гуруҳли ҳамда 1091 та якка тартибдаги ичимлик суви ишлаб чиқариш иншоотлари орқали 43,5 миллион метр куб оби ҳаёт вилоят аҳолисига етказиб берилди.

“Сурхондарё сув таъминоти” МЧЖ ҳисобидан 2 миллиард 582 миллион сўм маблағ эвазига 13,5 километр ичимлик суви қувурлари, 34 та янги насос, 724 дона электр жиҳозлари, 64,8 тонна ёқилғи харид қилиниб, насос ва ичимлик, оқова сув қувурларини жорий таъминлаш, қудуқлар қазииш ишлари бажарилган. Бундан ташқари 12,7 миллиард сўмлик маҳаллий

бюджет ва ҳомийлик маблағлари эвазига 175 километр ичимлик суви тармоқлари қурилиб фойдаланишга топширилди.

1923 йилда вилоятда 279 та объектда тармоқ ва иншоотлар қурилиши амалга оширилди. Натижада сув таъминоти оғир бўлган 110 та маҳалладаги 1600 та хонадонда яшовчи 8500 нафар аҳолининг сув таъминоти яхшиланди ва йил якуни бўйича вилоят аҳолисининг марказлашган ичимлик суви билан таъминланганлик даражаси 60,8 фоиздан 62,9 фоизга етказилди. Маълумки, “Тўпаланг” сув омборига сув тоғлардаги қор ва муз эришидан йиғилади. Текширувларга кўра, бу сувнинг қаттиқлик даражаси 4 фоиз, фойдали минералларга бой ва мусаффо.

“Тўпаланг” сув омборидан ичимлик сувини олиб келиш бўйича қиймати 286,7 миллион АҚШ долларлик лойиҳа амалга оширилмоқда. Қабул қилинган лойиҳа доирасида Тўпаланг сув омборидан то Термиз шаҳригача 380 километр металл қувурлар тортилади. Унинг 159 километри магистрал, 221 километри шаҳар ва туманларни боғловчи ички тармоқлардир.

“Тўпаланг” лойиҳасининг биринчи босқичи якунига етказилгач, сув таъминоти 70 фоиз, иккинчи босқич якунлангач 90 фоизга етказилади. Бугунги кунда 147,1 километр (38 фоиз) қувур ва тармоқлар тортилган, сув тозалаш иншоотида 90 фоиз ишлар бажарилди. Лойиҳа доирасида Сариосиё, Денов, Шўрчи, Қумқўрғон ва Бандихон туманларида ички ва магистрал ичимлик сув тармоқлари тортилди. Ушбу лойиҳанинг афзаллик жиҳати шундаки, ичимлик суви ўз оқими билан келганлиги сабабли электр энергияси 8.6 миллион кВт иқтисод қилиниб, 7,7 миллиард сўм маблағ тежаб қолинади. Мазкур лойиҳани амалга ошириш доирасида умумий ҳисобда қурилиш-монтаж ишлари учун жами 300 донадан ортиқ машина механизм ва ускуналар ҳамда 109 нафардан ортиқ инженер-техник ва 700 нафар ишчи ходимлар жалб қилинган. Жамият томонидан воҳа аҳолисини тоза ичимлик суви билан узлуксиз таъминлаш мақсадида,

ўтган йилдан буён қарийб 2,6 миллиард сўм ҳисобидан 13,5 километр ичимлик суви қувурлари, 34 дона насос, 724 дона электр жиҳозлари ва ёқилғи маҳсулотлари харид қилинган. Шунингдек, 245 та насос, 326,8 километр ичимлик ва оқова сув қувурлари, 19 та босимли сув минораси таъмирланди. 24 та сув қудуқларида тозалаш ишлари олиб борилди. 279 та объектда 1157,1 километр тармоқ иншоотлари қурилган. Сув таъминоти оғир бўлган 110 та маҳалладаги 1600 та хонадонда сув таъминоти яхшиланган. Натижада, 32 та маҳалладаги 58 минг аҳоли сувдан баҳраманд бўлди. Умумий ҳисобда 272 та маҳалладаги 390 минг аҳолининг сув таъминоти яхшиланди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2023 йил 16-17 ноябр кунлари Сурхондарё вилоятига қилган ташрифи давомида берилган топшириқларига асосан, 2024 йилда амалга оширилиши лозим бўлган ишлар белгилаб олинди. 2024 йилда мақсадли дастурлар асосида 132 миллиард сўм ва 4 та объектда Европа Тикланиш ва тараққиёт банкининг 60,4 миллион АҚШ доллари маблағлари ҳисобидан қуриш ва реконструкция ишларини амалга ошириш режалаштирилган. Бу ишлар амалга оширилгач, 167,5 минг нафар аҳолининг ичимлик суви таъминоти яхшиланади. Бундан ташқари, 2024-2026 йилларга мўлжалланган ЕТТБнинг кредит маблағлари ҳисобидан Оқтош ва Пошхўрт ер ости сув манбаларидан сув қувурларини қуриш йўли билан Музработ туманида сув таъминотини яхшилаш мақсад қилиб олинган. [8]

Сурхондарё вилоятидаги бир гуруҳ нуронийлар ва жамоат ташкилотлари вакилларининг вилоят аҳолисига мурожаатида жумладан шундай дейилади: “Қадрли воҳадошлар! Инсон ҳаётида сув энг муҳим ўрин эгаллашини яхши англаймиз. Нафақат инсоният, балки бутун табиатни сувсиз тасаввур этиш қийин. Чунки сув ижтимоий, маиший ҳаётимиз асоси, тараққиёт ва тириклик манбаидир. Давлатимиз раҳбари бошчилигида

изчиллик билан олиб борилаётган ислохотларнинг бош мақсади - инсон қадрини улуглаш, халқимизнинг фаровон ҳаётини, турмуш ободлигини таъминлашга қаратилганлигини барчамиз дилдан ҳис этмокдамиз.

Президентимиз томонидан илгари сурилган “Ўзбекистон-2030” стратегиясида ҳам сув ресурсларини тежаш, атроф –муҳитни муҳофаза қилиш масаласи ўта долзарб вазифа сифатида белгилаб берилгани бежиз эмас. Чунки, она табиатимизни, сув ресурсларимизни асраш, уни келажақ авлодга бус-бутунлигича етказиш, фарзандларимиз, набираларимизнинг бебаҳо неъматлардан баҳраманд бўлишини таъминлаш инсоний бурчимиздир.

Халқимиз азал-азалдан сувни азиз неъмат билиб, сув чиқариб, яшиллик яратиб, элни яшнатганларни эъзозлайди, дуо қилади. Бундай эзгу ишларнинг энг юксак тасвирини сўз мулкининг султони Алишер Навоий яратган десак, муболаға бўлмайди. Зеро, ҳазрат бобомиз ўзининг “Фарҳод ва Ширин” достонида тошларни ёриб сув чиқарган, халқини бахтиёр ҳаётга етказган мард ва жасур Фарҳодни афсонавий қаҳрамон даражасига кўтарган. Таъкидлаш керакки, мутафаккир қаламига илҳом ва ҳарорат бағишлаган бундай қаҳрамонлик бугун ҳурматли Президентимиз томонидан айнан сурхондарёликлар учун амалга оширилди, десак айни ҳақиқатни айтган бўламиз.

Гап шундаки, мамлакатнинг жанубий минтақаси бўлган воҳамиз учун тоза ичимлик суви ҳаётий муаммога айланган. Бугунги кунда вилоят аҳолисининг 70 фоизи марказлаштирилган тоза ичимлик суви билан таъминланган. Бунинг устига ичаётган сувимизнинг минераллашув даражаси ошган. Бу эса организмда туз тўпланишига, буйрак, юрак билан боғлиқ хасталикларга олиб келиши мумкин.

Давлатимиз раҳбари ушбу муаммони қалбидан ўтказиб, уни бартараф этишга, воҳадошларимизнинг кўп йиллик орзусини рўёбга чиқаришга астойдил киришдилар. Кўп ўтмай “Тўпаланг” сув омборида

ичимлик суви таъминоти тарихий лойиҳаси бошланганлигини эълон қилиб, қурилишнинг ҳар бир босқичини ўзи назорат қилиб турдилар.

Президентимиз яқинда воҳамизга ташрифи давомида рамзий тугмачани босиб, лойиҳанинг биринчи босқичи якунланганини, воҳамиз аҳолисининг бир қисми экологик тоза ичимлик суви билан таъминланганини эълон қилдилар. Бу оддий гап, оддий юмуш дегани эмас! Бу саломатлигимиз, фаровон ҳаётимиз билан боғлиқ масала.

Юқоридаги лойиҳанинг дастлабки босқичида воҳамизнинг 4 та тумани, яъни 800 минг нафар аҳоли тоза ичимлик суви билан таъминланди. 2024 йилда эса натижа янада улкан бўлади. 380 километр қувур Термиз шаҳригача тортилиб, вилоятимиз аҳолисини тоза ичимлик суви билан таъминлаш даражаси 90 фоизга етказилади.

ХУЛОСА (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Ота-боболаримиз, “Уммон олдида турсанг ҳам бир томчи сувни исроф қилма”, деб бежиз

айтишмаган. Хабарингиз бор, сўнгги 40 йил ичида дунёдаги ҳар бир киши бошига тўғри келадиган чучук сув миқдори 60 фоизга камайган. Яқин 25 йил ичида яна 2 баробарга камайиши тахмин қилинмоқда. Сув истеъмоли сўнгги 100 йил ичида 6 марта ортган, 2050 йилга бориб бу миқдор яна икки баробарга кўпайиши кутилмоқда. Шунинг учун замонавий сув тежовчи технологиялардан фойдаланиш, сувни ўз вақтида, бир томчисини ҳам исроф қилмасдан ишлатишингиз мақсадга мувофиқ бўлади. Сувнинг исроф бўлишига йўл қўйган шахсга қонунчилик асосида жавобгарлик чоралари ҳам борлигини ёддан чиқармаслигимиз керак!”[9]

Халқимизда “Сув келтирган элда азиз”, - деган нақл бор. Шундай экан, тириклик манбаи бўлган сувни асраб-авайлаш, ҳар томчисидан унумли ва тежаб фойдаланиш барчамизнинг инсонийлик бурчимиздир. Зеро, соғлигимиз ҳам, умримизнинг узок бўлиши ҳам, энг аввало, ичимлик сувининг сифатига боғлиқ эканлигини асло унутмаслигимиз зарур.

АДАБИЁТ ВА МАНБАЛАР РЎЙХАТИ (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТРАТУРА / REFERENCES):

1. Муқобили йўқ неъмат. Янги Ўзбекистон газетаси, 2024 й., 15 феврал, №3 3, 1-2 бетлар.
2. Глобал иқлим ўзгаришларига миллий мослашув. Халқ сўзи газетаси, 2024 й., 14 май, № 93, 3 бет.
3. Ичимлик суви таъминотидаги муаммолар муҳокама қилинди, қўшимча вазифалар белгиланди. “Халқ сўзи” рўзномаси, 2020 й., 18 июль, № 151, 1 бет.
- 5 Сув хўжалигида замонавий технологияларни жорий этиш – барқарор ривожланиш омили. “Янги Ўзбекистон” рўзномаси, 2020 й., 17 декабрь, № 178 сон, 2-бет.
6. Ичимлик суви таъминотини яхшилаш бўйича вазифалар қўйилди. “Халқ сўзи” рўзномаси, 2022 й., 9 феврал, № 30, 1-бет.
1. Асрий орзулар ушалмоқда. “Янги Ўзбекистон” рўзномаси, 2022 й., 10 сентябр, № 185, 2 бет.
2. Оби ҳаёт қадри. Сурхон тонги газетаси, 2024 й., 21 феврал, № 8, 1 бет.
3. Сув текин эмас. Сурхондарё вилоятидаги бир гуруҳ нуронийлар ва жамоат ташкилотлари вакиллариининг вилоят аҳолисига мурожаати. Сурхон тонги газетаси. 2023 й., 30 ноябр. № 47, 1-2 бетлар.